

Anonymus

Na het telefoontje uit Den Helder had ik een onrustige nacht. Mijnheer Steenvoorden las het verhaal over wijlen de cineast Simon de Waard en de wonderbaarlijke wijze waarop diens verloren gewaande filmoeuvre weer voor de dag kwam op een garagezolder in Rotterdam-West. In dat relaas had ik ook gemeld dat De Waards foto's en vogeldagboeken bij zijn heengaan in 1986 naast het vuilnisvat terecht kwamen en sindsdien spoorloos.

Bij het lezen van het verhaal herinnerde hij zich dat hem ooit albums met vogelfoto's toevertrouwd waren. Met daarbij ook een stapeltje vogeldagboeken, geschreven die verslag deden over excursies naar De Beer en andere terreinen rond Rotterdam. De namen De Beer en De Waard zetten Steenvoorden ertoe te bellen.

'Stel je voor', woelde na het telefoontje door mijn hoofd. 'Was ook een herontdekking van De Waards foto-oeuvre ophanden?' En alsdan, wat voor foto's! Want alle aanwezigen bij de destijds gehouden presentatie van de De Waard films in de vergaderboerderij van de Ackersdijkse Plassen hadden eenstemmig de cineastische kwaliteiten geroemd.

De fotocollectie in Den Helder hield danig bezig en een paar dagen later zat ik er in een huiskamer met op tafel een fors bemeten doos waarin zes albums. Deze waren genummerd van 1 tot en met 8, waarbij 6 en 7 ontbraken. Verder bevatte de doos twee klembandjes met daarin stapels dicht beschreven en getypte velletjes excursieaantekeningen.

Het doornemen van de fotoalbums leidde alras tot een anticlimax. Ze bevatten honderden uitvergroete zwart-witfoto's van veelal courante vogelsoorten, vaak op nest. Geen landschappen, zij het dat achtergronden van foto's van broedende dwergsterns en grote sterns wel het De Beer landschap onthulden. Slechts sporadisch was bijgeschreven waar en wanneer de foto's waren gemaakt. Menig plaat was niet onverdienlijk, zij het dat ze de leden van het Birdpix-gilde niet op het puntje van hun stoel zouden brengen. Het waren in ieder geval geen De Waard-foto's. Van wie wel was vooralsnog een vraag.

De oudste foto's stamden uit de dertiger jaren. Bij een plaat van een gestrest richting fotograaf turende vrouw grauwe kiekendief op nest stond geschreven 2 juni 1939. Bij het naslaan van die datum in de bundel dagboekvellen bleek dat anonymus toen op Texel was. Een tweede grauwe kiekenestfoto gedateerd 10 juni 1948 stamde ook van Texel. Het dagboekvel meldde dat het nest vier jongen bevatte.

Zo ging het zes fotoalbums door. Het ontbreken van verdere informatie was tenenkrommend. Want wat had ik graag geweten waar en wanneer de onbekende fotograaf een broedende duinpieper en kuifleeuwerik fotografeerde, twee soorten die Nederland de rug toekeerden. Voorts was er een foto van een grielennest, twee eieren op kale grond, zoals bij grielen te doen gebruikelijk. Na lang zoeken in de stapel notities las ik dat de fotograaf op 20 mei 1951 bij Noordwijkerhout bij een grielennest had gestaan. Met ook een beschrijving van de vliegende vogel en de mededeling dat er vermoedelijk nog twee nesten waren. In de laatste jaren dat Nederland nog broedende grielen bezat gaven fotografen de nesten aan elkaar door. Ooit werd er gesmaald over vogelfotografententenkampen bij die laatste grielennesten.

Weliswaar was de fotocollectie een misrekening maar met de vogeldagboeken was ik blij. Vergeleken met hetgeen ruwweg van vóór 1940 bekend is over vogels in en rond de drie andere grote Randstad steden komt Rotterdam er pover af. Er bestaat een in 1931 verschenen populair gehouden boekje *Vogels in en om de stad* van C.M. Plomp waarin deze een willekeurige selectie van in en rond de Maasstad voorkomende broedvogels beschrijft. Daarin komt wel de kwartelkoning aan bod maar blijven soorten als kauwen, wilde eenden, zanglijsters en zomerzangertjes onbesproken. Dan is er natuurlijk de avifauna van De Beer zoals de vier auteurs van het uit 1930 daterende *Het Vogeleiland* samenstelden. Maar die vier waren wel Hagenaars, hetgeen iets zegt over de magere betrokkenheid van de gemiddelde Rotterdammer bij de vogels in zijn stad. Toen ik later kennisnam van de *Mededelingen van de werkgroep der Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging van de Afdeling Rotterdam* heb ik daarin vaak en veel gesnuffeld. Die geschreven beslaan de periode 1942-1947. Over

de broedavifauna van toen in het gebied waarmee wij nu ongeveer Rijnmond aanduiden stond ik aardig paf. Trouwens, die onbekendheid geldt al helemaal voor mijn eigen woonstreek, de Hoeksche Waard. Van vóór 1940 is niet veel meer bekend dan de aanwezigheid van ooievaarsnesten, een bestaan dat veelal viel te reconstrueren door bestudering van oude Ansichtkaarten van kerken of boerderijen. Anders dan op veel andere plekken in Nederland keerden tot dusver broedende ooievaars hier niet terug. Niet ieder betreurt dat.

Een jaloersmakend fraai handschrift deed vermoeden dat de jeugdige chroniqueur op school voor het vak schoonschrijven een ruime voldoende scoorde. De notities vingen aan met een excursie naar De Beer, waar op 31 mei 1931 visdieven, scholeksters, een nachtegaal en een tapuit vielen te noteren. Ongetwijfeld waren er meer maar aannemelijk is dat de waarnemer zijn soorten nog lang niet alle kende. Pas op 27 juni notuleerde hij een tweede tocht, weer naar De Beer. Daar trof hij veel dode jonge visdieven aan waarvan scholeksters de schuld kregen. Voorts lezen wij over een bontbekplevier met vier pullen en een ontmoeting met Strijbos.

In het jaar daarop tapte anonymus uit een ander vaatje. Alles hetgeen hem inzake vogels de moeite waard leek schreef hij op. De vele waarnemingen uit Schiedam en Rotterdam geven aan dat de vogelaar in die regio woonde. Vaak was het Schiedamse Sterrebosch excursiedoel. Dit begin vorige eeuw langs de Nieuwe Waterweg aangelegde park werd aan het einde van WOII door naar brandhout snakkende Schiedammers goeddeels gekapt. Er waren vogelsoorten te zien waarvan wij ons nu in de ogen wrijven. Andere excursies voerden naar het bij Hoek van Holland gelegen Staelduin waarin zowel aalscholvers als blauwe reigers een kolonie hadden. Uit de dagboeken komt openhartig naar voren dat de naamloze vogelaar graag naar nesten zocht. Van gevonden broedsels noteerde hij alle details. Een op 21 mei 1932 op De Beer waargenomen 'roodmusachtig' vogeltje kreeg een maand later van Drijver groen licht dat het inderdaad die soort betrof.

De naam Sterrebosch bracht op een spoor. In de eerder aangehaalde *Mededelingen* stonden vaak waarnemingen vanuit dat Sterrebosch. Door deze te vergelijken met die in de dagboeken werd duidelijk dat de ornithologische nalatenschap van de Schiedammer A. de Jong in Den Helder terechtgekomen was.

Met deze een halve eeuw beslaande vogelnotities beleefde ik kostelijke uren, zeker met die van vóór 1950. Wat vreemd deed aan dat De Jong aan het eind van iedere zomer schreef dat hij op bepaalde data de laatste gierzwaluw, boerenzwaluw, tortelduif en andere zomervogelsoorten had gezien. Tenzij men de excursienotities retrospectief schrijft weet men immers nooit of een waargenomen zomersoort de laatste van het seizoen is?

Met ingang van 1937 gaat De Jong van schoonschrift over op een typemachine. Op 9 mei 1936 lezen wij over een 'nacht van de nachtegalen' in het Staelduin. Ze horen er tientallen met tevens de vaststelling dat van individuele exemplaren de zang onderling verschilt. In die nacht houdt men de tijdstippen bij waarop verschillende vogelsoorten via een eerste roep of zang acte de présence geven. Met om 3.25 uur een eerste koeren wint de houtduif het. Daarna volgen elf soorten met als laatste de geelgors om 4.45 uur.

Vaak ging De Jong naar de opspuitreinen rond Pernis waar kennelijk in de dertiger jaren ook al veel was te beleven. Wanneer we lezen over vele opgestoten watersnippen waartussen zich poelsnippen bevinden doet die laatste de wenkbrauwen kritisch fronsen. Mogelijk jeugdige overmoed? Op 7 september zien ze daar een overkomende zeearend, hevig geattaqueerd door zilvermeeuwen. De Jong is erbij wanneer in maart 1937 in de Parkhaven in Rotterdam twee dode potvissen worden aangevoerd en 'gelost'.

Hoewel niet vrij van cynisme was het in en kort na WOII goed vogelen op de puinvlakten van Rotterdam. Omdat Nederland werd geacht zelf voor de voedselvoorziening zorg te dragen waren deze deels ingezaaid met tarwe. Opmerkelijk zijn de vele wielewalen tijdens de excursies. De Jong ziet en/of hoort ze in het Staelduin, het Sterrebosch en in Rotterdam in het Park van Hoboken. Tijdens de laatste oorlogswinter, toen Randstadbewoners veel andere dingen aan het hoofd hadden, gaat De Jong door met het vastleggen van waarnemingen. Op 28 april 1945 hoort hij een koekoek en is er een overvliegende regenwulp. Op 7 mei, twee dagen na de bevrijding, kwamen twee luid roepende

kluten over Schiedam. Daarna is hij de hele zomer is druk in de weer met vogels in de door de bezetter geïndundeerde Foppepolder waar prompt geoorde futen en zwarte sterns komen broeden. Op 7 september weet De Jong op een of andere wijze een blik te werpen op de nog voor het publiek gesloten De Beer. Wij lezen: 'De Beer niet meer te herkennen', waarmee hij doelt op het door de Duitse Wehrmacht veruïneerde natuurmonument. Een maand later, op 17 oktober, is te lezen over bij de Vlietlanden aanwezige goudplevieren die 'vanuit de auto zich van heel dichtbij lieten bewonderen'. Na afloop van WOII waren er minder dan 11.000 auto's over in Nederland, zodat gewone stervelingen alleen met ze in aanraking kwamen wanneer ze eronder geraakten. Indien men in 1945, een halfjaar na de bevrijding, vanuit een auto het hart kon ophalen aan goudplevieren was men als vogelaar bepaald begenadigd.

Gevraagd aan de heer Steenvoorden hoe de De Jong foto's en vogelaantekenboeken bij hem in Den Helder terecht konden komen verklaarde dij dat ze ooit waren afgegeven bij zijn zuster in Alkmaar die in die stad een boekenantiquariaatje dreef. Blijft de vraag hoe ze vanuit Schiedam daar geraakten.

GLO